
POLAGANJE RAČUNA ZA KVALITETU: KAKO SE MUZEJI NOSE S TIM?

MUZEJI, UPRAVLJANJE KOLEKCIJAMA I PROCJENA UČINKOVITOSTI: PERSPEKTIVE NOVOG ZELANDA

JANE LEGGET □ Sveučilište u Masseyju, Novi Zeland

UVOD. Opravdavanje ulaganja ima važnu ulogu u novozelandskom javnom sektoru još od sredine 1980-ih. Pritisak na organe lokalne i središnje vlasti da podnose podrobnija izvješća o svim svojim aktivnostima postao je ozakonjen propisima, u skladu s radikalnim promjenama politike koje je pokrenula "nova desna" laburistička vlada a nastavila nacionalna vlada, na vlasti između 1990. i 1999. Javno financirani odjeli i agencije postali su obvezni u zahtjevima navesti kako bi utrošili sredstva te na kraju financijskog razdoblja dokazati da su ispunili ciljeve kojima su dodijeljena sredstva bila namijenjena. Osim financijskih izvješća, po novim se propisima moraju podnositi i ona nefinancijska. Muzeji i umjetničke galerije¹ nisu izuzeti od ovih zahtjeva pa se direktori i rukovodstvo muzeja bore s njima nepoznatim terminima, poput procjene učinkovitosti, glavnih pokazatelja učinkovitosti, inputa, outputa, rezultata, standarda, utvrđivanja kriterija kvalitete. Muzeji su otprije bili naviknuti na redovito izvještavanje o financijskoj učinkovitosti, ali specifični naputci za muzejsko nefinancijsko izvještavanje nisu bili ustanovljeni.

POLAGANJE RAČUNA ZA UČINKOVITOST MUZEJA. S novim zahtjevima za izvještavanjem o nefinancijskoj učinkovitosti, zvanom i *učinkovitost usluge*, navođenje kvantitativnih podataka postalo je sve učestalije. Uglavnom se radi o broju posjetitelja, broju posjetiteljskih školskih grupa, ponekad i o broju predavanja koja je održalo muzejsko osoblje te broju postavljenih izložaba. Ti su podaci posve razumljivi službenicima lokalne vlasti te članovima muzejskih upravnih odbora, posebno ako su predstavljeni pomoću postotaka, tablica ili grafova i ako su korišteni za usporedbu učinkovitosti u različitim vremenskim razdobljima. Međutim, ti podaci čitatelju ništa ne govore o kvaliteti posjetiteljevoga iskustva, o utjecaju izložbe na posjetitelja, niti o tome koliko su školska djeca razumjela i kroz izložbu naučila. Ukratko, ta izvješća ne daju kvalitativne podatke, ne govore ništa o kvaliteti usluge, postignutim stručnim standardima, zadovoljstvu klijenata, niti o kvaliteti zbirke. Najvažnije, ne daju nikakav uvid u rad muzejskog osoblja na brizi o zbirka, konzervaciji, dokumentaciji, istraživanju ili sigurnosti, niti o brojnim

drugim segmentima rada muzejskog osoblja. Ne govore ništa o tome je li posao dobro obavljen, jesu li se stanje zbirke i kvaliteta informacije koju te zbirke nastoje posjetiteljima približiti poboljšali, unaprijedili ili, pak, pogoršali.

Naravno, neki vidovi kvalitete iskustva posjetitelja mogu se izmjeriti anketama i pretvoriti u kvantitativne podatke. Sve se više koriste ankete za mjerenje zadovoljstva posjetitelja i zadovoljstva poreznih obveznika², te se inzistira na povratnoj informaciji učitelja i učenika o obrazovnoj funkciji muzeja. Tako dobiveni podaci mogu se kvantitativno izraziti i, u nekim slučajevima, koristiti za prikaz trendova poboljšanja muzejskih usluga ili za prikaz nedostataka koji se mogu popraviti.

I dok financirajuća tijela određuju kriterije učinkovitosti te prema njima obrađuju i procjenjuju postignuća muzeja, za aspekte rada muzeja u kojima sudjeluju brojni muzejski radnici, posebno oni čiji je rad izravno vezan uz zbirke, rijetko se koriste termini vezani uz standarde prakse i svakodnevne zadatke muzejske profesije.³ Zbog nedostatka bilo kakvog službeno ugovorenog ili ozakonjenog nacionalnog ili međunarodnog standarda, prema kojemu bi se procjenjivale muzejske aktivnosti, teško je uvjeriti lokalnu i središnju vlast i da istraži, a kamoli da potvrdi, radi li određeni muzej u skladu s ustaljenom praksom.

Zbog toga je određeni broj prekooceanskih društava razradio glavne smjernice za standardiziranje stručne prakse, a neke su zemlje, poput SAD-a i nekih saveznih država Australije, odredile i sustav službene akreditacije muzeja koji dosegnu i uspiju održavati određene standarde. Pristupi su različiti. Američka udruga muzeja (American Association of Museums), kao predstavnik te grane nacionalne industrije, primjenjuje svoj program akreditacije od 1970-ih.⁴ U Britaniji vlada financira agenciju koja djeluje "na sigurnoj udaljenosti" od središnje vlasti i koja je zadužena za programe registracije i određenja muzeja.⁵ Ta tijela dodjeljuju priznanja koja, ako se redovito opravdavaju, mogu koristiti vladajućim tijelima ne samo pri financijskoj procjeni, već i kao vrsta kriterija učinkovitosti javno financiranih muzeja. Takva priznanja praktičnih dostignuća već služi i kao kriterij za izbor muzeja koji

IM 33 (3-4) 2002.
KONGRESI, SIMPOZIJ, SEMINARI
CONGRESSES, SIMPOSIA, WORKSHOPS

1 Za potrebe ovog članka odsad ću termin *muzej* koristiti za sve muzeje, javne umjetničke galerije, povijesne zgrade, muzeje na otvorenom, znanstvene centre, interpretativne centre za posjetitelje, istraživačke zbirke i ostale organizacije koje upravljaju dijelom baštine dostupne javnosti.

2 Izvor prihoda lokalne vlasti na Novom Zelandu jest porez (taksa) na vrijednost stambenih i poslovnih prostora unutar grada ili kotara, tj. neka vrsta poreza na posjed. Taj porez, dakle, plaćaju lokalni porezni obveznici, koji na taj način mogu financirati muzej a da ga nikad nisu posjetili ni koristili se njegovim uslugama.

3 Ovaj termin koristim sa zadržkom jer sam svjesna da *muzejska profesija* obuhvaća mnoštvo različitih profesija i da se i dalje vodi oštra rasprava postoji li uopće posebna profesija koja bi se mogla zvati muzejskom.

4 L. G. Ryan, *Museum accreditation: a bigger standard* (Muzejska akreditacija - viši standardi), u H. Manneby, H. Prasch i R. Hofmann (urednici) *Guidelines to improve museum quality and standards* (Smjernice za poboljšanje kvalitete i standarda muzeja), Međunarodni odbor za regionalne muzeje, Bayreuth, 2002., str. 30-41.

5 S. Underwood, *In or out: accreditation* (Akreditacija, u trendu ili izvan njega), u H. Manneby, H. Prasch i R. Hofmann (urednici) *Guidelines to improve museum quality and standards* (Smjernice za poboljšanje kvalitete i standarda muzeja), Međunarodni odbor za regionalne muzeje, Bayreuth., 2002., str. 18-29.

će sudjelovati u nekim programima javnog i privatnog financiranja. Priznanja također daju sponzorima jamstvo da su muzeji koji odgovaraju standardima vrsne ustanove u koje se isplati ulagati i koje su sposobne upravljati doniranim sredstvima na odgovarajući način.

Na Novom Zelandu inicijativa za razvijanje muzejskih standarda proizašla je iz same struke, djelomično i iz straha da će, ako se ne izrade općeprihvaćeni muzejski standardi, standardi struke biti nametnuti izvana kao odgovor na vladino inzistiranje na izvještavanju o učinkovitosti. Drugi važan razlog izrade standarda bila je činjenica da su muzeji u drugim zemljama imali veće povlastice.⁶ Rad na razvijanju osnovnih smjernica za standardiziranje i proces procjene muzeja započeo je 1997. pod pokroviteljstvom *Te papa nacionalnih usluga*.⁷ Otda se izrađeni program iskušao i doradio kroz brojne pokusne primjene na grupama muzeja iz različitih regija zemlje. Takav opetovani proces do danas je obogatio dokumentaciju standarda u nastajanju iskustvom više od pedeset muzeja različitog opsega, iz različitih zemljopisnih područja, različitog raspona rukovodećih i operativnih struktura, različitih stupnjeva financiranja i različitih vrsta osoblja, koje uključuje plaćene radnike i dobrovoljce.⁸ Muzeji sudionici bili su procjenjivani prema različitim varijantama radne verzije standarda, a procjenitelji su biliiskusne osobe iz struke, Maori i Pakehi, koji rade ili u glavnome muzejskom sektoru ili u široj baštinskoj zajednici Novog Zelanda. Procjenitelji su znatno pridonijeli radnoj verziji smjernica za standardiziranje i procesu procjene, ali su istodobno sudjelovanjem u projektu obogatili svoje osobno i profesionalno iskustvo.

TRENTNI PROCES NA NOVOM ZELANDU. Kako se koncept standardizacije muzejske djelatnosti primjenjuje na Novom Zelandu? Prije svega je bitno istaknuti da je to još uvijek proces u razvoju i ono što u članku slijedi nije konačni usvojeni model, već samo prikaz trenutnog pristupa problemu. Nadalje, sudjelovanje u opisanom procesu posve je dobrovoljno: muzeji u njemu sudjeluju jer su svjesni koristi koju im može donijeti pažljivo proučavanje njihova djelovanja unutar strukturiranih okvira, jer žele učiti, otkriti područja koja se mogu unaprijediti i koristiti iskustvo sudjelovanja kao smjernicu u vlastitom budućem planiranju. Naposljetku je bitno istaknuti i da postoji niz varijanti za koje se muzeji mogu odlučiti i koje im omogućuju prilagođavanje programa vlastitim obvezama i sredstvima.

1. Početna vježba samoprocjene. Muzej se obvezuje da će sam procijeniti svoju djelatnost, politiku i planiranje u odnosu na niz standarda, koristeći se dokumentima *Te papa nacionalnih usluga*. Muzej ustanovljuje elemente koji, prema njegovu mišljenju, nadilaze standarde, one koji zadovoljavaju standarde, one koji gotovo zadovoljavaju standarde i one koji su ispod standarda. Također komentira vlastita dostignuća i

područja koja se mogu unaprijediti te predlaže buduće akcije za poboljšanje zatečenog stanja. Neki će muzeji sudjelovati samo u ovoj prvoj fazi.

2. Pripreme za stručnu procjenu. Muzej polazi od rezultata samoprocjene i, ako želi, može planirati i provoditi akcije koje će mu pomoći da zadovolji standarde. Muzej se zatim može odlučiti i za proces neovisne stručne procjene, što zahtijeva prikupljanje dokaza koji će stručnim procjeniteljima pokazati do koje mjere dotični muzej zadovoljava standarde. To obično podrazumijeva skupljanje kopija dokumenata kao što su program rada muzeja, pravne registracije, primjerci dokumentacije o zbirka, pravilnici o radu, pisane upute ili smjernice za osoblje ili volontere, publikacije, internet stranice itd., koje se zatim slažu u portfolio prema okvirima zadanim smjernicama za standardizaciju. Kako svaki muzej ima svoje uvjete i način rada, portfolio svakog od njih bit će jedinstven.

3. Proces stručne procjene. Portfolio popraćeni osnovnim općim informacijama o muzeju stavljaju se na raspolaganje dvojici stručnih procjenitelja, jednom Maoru i jednom Pakehi. Oni će portfolio koristiti kao pripremu za zajednički radni posjet muzeju, tijekom kojeg će razgovarati s osobljem, razgledati muzejske sadržaje i zbirke, raspitivati se o sustavu upravljanja i općenito ispitati pojedine zanimljive ili zabrinjavajuće aspekte rada muzeja, koje su otkrili proučavanjem dostavljene dokumentacije.

4. Stručna procjena. Nakon što su radnim posjetom stekli uvid u sustav osiguravanja sredstava i jedinstvene uvjete rada muzeja, stručni će procjenitelji razmotriti ono što su čuli i vidjeli. Zajednički će pripremiti izvješće za muzej, koristeći iste dokumente o standardizaciji i komentirajući svaki pojedini aspekt procjene. Kako bi ovaj proces trebao biti poticajan, a ne prijeteći, njihove će primjedbe o postignućima hvaliti dobar način rada, ali i ponuditi korisne komentare i prijedloge za buduće akcije te različite naputke, uključujući i pomoć pri određenju prioriteta.

5. Odgovor muzeja. Muzej sudionik dobiva povjerljive rezultate stručne procjene, a pritom mu se napominje da procjenu treba shvatiti kao pozitivan i poticajan komentar iskusnih muzejskih i baštinskih stručnjaka, koji raspolažu znanjem i iskustvom vezanim uz bikulturalne muzeje i njihov način rada. Zapravo je za muzej rezultat čitavog procesa neka vrsta izvješća neovisnog savjetnika na koje se može, ali ne mora, osloniti u svom budućem radu. Većina muzeja svjesna je vrijednosti izvješća i konstruktivno ga koristi za poticanje promjena u svom programu i radu. Pozivanje na izvješće je, primjerice, dobar argument pri traženju novčanih sredstava od sponzora.

Sadržaj i organizacija novozelandskog programa muzejskih standarda u nastajanju.

Dokumentacija o radnoj verziji naputaka za standardizaciju jasno je strukturirana. Područja muzejskog djelo-

6 Za detaljniji prikaz podrijetla novozelandske inicijative vidjeti: J. Legget, *Towards a New Zealand Museum standards scheme (Stvaranje nacrti novozelandskih muzejskih standarda)*, Te papa nacionalne usluge, Wellington, 1999.

7 Te papa nacionalne usluge trenutno rade unutar pet glavnih područja: marketing i promocija, ostvarenje prihoda, stručno usavršavanje, bikulturalizam i procjena. Rad na izradi muzejskih standarda dio je područja procjene.

8 Za detaljniji prikaz razvojnog procesa, vidjeti: Rivers Lynch O'Regan, *Standards Scheme Trial Evaluation Report 1999-2000 (Nacrti standarda, izvješće o pokusnoj procjeni, 1999-2000.)*, Te papa nacionalne usluge, Wellington, 2001., te J. Lagget, *Exploring museum standards issues: an experience from Aotearoa New Zealand (Razmatranje problema muzejskih standarda: iskustvo s Aotearoe ili Novog Zelanda)*, u H. Manneby, H. Prasch i R. Hofmann (urednici) *Guidelines to improve museum quality and standards (Smjernice za poboljšanje kvalitete i standarda muzeja)*, Međunarodni odbor za regionalne muzeje, Bayreuth, 2002, str. 62-72.

vanja organizirana su u pet kategorija:

1. Rukovođenje, upravljanje i planiranje
2. Briga o zbirkama
3. Izložbe i drugi javni programi
4. Usluge za posjetitelje
5. Odnos sa zajednicama

Muzeji koji namjeravaju proći čitav proces stručne procjene moraju se prije svega obvezati da će obaviti samoprocjenu najmanje dvaju kategorija. Uz prvu, obvezatnu, kategoriju *Rukovođenje, upravljanje i planiranje*, samoprocjena mora obuhvaćati još barem jednu. Logično je da se pažnja posveti osnovnim aspektima rukovođenja muzejem prije nego se posvetimo ostalim kategorijama, koje možemo razmotriti proizvoljnim redoslijedom.

Unutar svake od kategorija postoji niz od najčešće dvanaest do petnaest aspekata ili "standarda" koji se moraju razmotriti. U tablici su navedena područja

"standarda" za dvije od navedenih kategorija.

Očito je da su svi standardi određeni u odnosu na specifične uvjete Novog Zelanda. Svaki od "standarda" promatranih unutar pojedinih kategorija obrađen je po istome modelu: *cilj*, koji objašnjava svrhu pojedinog standarda, određenje *standarda* te pitanje, koje muzeji- ma sudionicima pomaže uvidjeti na koji način zadovoljavaju ili ne zadovoljavaju propisane standarde (vidjeti tablicu 2). Neki muzeji smatraju da su pitanja problematična, ali, s obzirom na pritisak za opravdavanje i polaganje računa, muzeji su u načelu svjesni da moraju moći opravdati svoje mjesto u društvu i objasniti kako upravljaju sredstvima. Pažljivo promišljanje tih problema u sklopu procesa samoprocjene pomaže im razjasniti što rade, kako i zašto. Nakon toga će se lakše nositi s uočenim nedostacima i kritikama drugih.

Primjer navedenog "standarda" uzet je iz kategorije *Briga o zbirkama*

Tablica 1: Doseg kategorija 1 i 2

Kategorija 1 RUKOVOĐENJE, UPRAVLJANJE I PLANIRANJE	Kategorija 2 BRIGA O ZBIRKAMA
1.1. Pravni položaj	2.1. Programi nabave i razmještaja
1.2. Rukovođenje muzejem	2.2. Dokumentacija o zbirkama
1.3. Odgovornost za zbirke	2.3. Upravljanje registrima zbirke
1.4. Održavanje muzejskog prostora	2.4. Pravni interes za zbirke
1.5. Svrha rada muzeja	2.5. Posudbe
1.6. Upravljanje muzejem	2.6. Spremnost za katastrofe
1.7. Administrativni registri	2.7. Stanje i sigurnost zbirke
1.8. Suradnja muzeja i Tangata Whenua, Iwija i Hapua*1	2.8. Briga o taongi*2
1.9. Planiranje za budućnost	2.9. Programi konzervacije
1.10. Financijsko planiranje	2.10. Odluke o konzervaciji
1.11. Upravljanje proračunom	2.11. Provjera stanja zbirke
1.12. Marketing	2.12. Provjera stanja zgrade
1.13. Muzejski savjeti	2.13. Upravljanje arhivom
1.14. Input i savjeti Tangata Whenua, Iwija i Hapua	2.14. Značenje arhitektonskog naslijeđa
1.15. Stručno usavršavanje plaćenog i volonterskog osoblja	2.15. Zbirke u zgradama arhitektonskog naslijeđa
1.16. Stručno usavršavanje rukovodećih tijela	
1.17. Javna sigurnost	
1.18. Nepristranost	

*1 novozelanska plemena;

*2 taonga = baština

Izvadak iz *Radne verzije nacrt standarda 2001-2002.*, Novozelandski te papa tongarewa muzej, Wellington 2001.

Tablica 2: Primjer iz kategorije BRIGA O ZBIRKAMA
2.11. Provjera stanja zbirke

Cilj: Sprečavanje propadanja i brzo saniranje problema poput vlage, nametnika, izbljeđivanja, krađe, vandalizma
Standard: Osoblje i volonteri provode redovite i temeljite provjere cjelokupnog muzejskog prostora i svih zbirke, u skladu s rasporedom i pravilnikom; u slučaju potrebe slijedi proces "izvješćavanje i akcija"
Koliko često provjeravate postav i zbirke na skladištu?

Radna verzija nacrt standarda 2001-2002., Novozelandskog te papa tongarewa muzeja, Wellington 2001.

Cijena i korist sudjelovanja. Postoji niz načina na koje sudjelovanje u projektu može koristiti muzejima sudioncima i stručnim procjeniteljima. Predloženi standardi omogućavaju muzejima uvid u njihovu trenutačnu situaciju i pomažu im da shvate u kojem se smjeru žele razvijati u budućnosti. Projekt je neka vrsta sistematskog pregleda za muzeje, koji im ukazuje na moguću potrebu promjene navika i načina života. Članovima muzejskog upravnog odbora, osoblju i volonterima projekt pruža uvid u funkcioniranje muzeja kao poduzeća i pomaže im da shvate što su i koliko su međuovisni različite obveze muzeja prema zajednici, zbirke, depozitari, sponzori, osoblje, volonteri te pravne obveze. Projekt možemo shvatiti i kao stručno usavršavanje osoblja, informativni proces koji pomaže pri planiranju za budućnost te kao dokaz različitim ustanovama izvan struke da određeni muzej ulaže ozbiljne napore ne bi li poboljšao svoju učinkovitost. Te papa nacionalne usluge sastavile su i radnu verziju dokumenata kojom se može poslužiti nekoliko organizacija koje su iskazale interes za osnivanje muzeja. Dokumenti će im koristiti kao pomoć i smjernice za određenje opsega aktivnosti i obveza koje bi njihovi muzeji mogli preuzeti.

Projekt je koristan i na brojne druge načine. Tako, primjerice, osoblje i volonteri otkrivaju zajednički cilj i stječu povjerenje u ulogu i svrhu muzeja. Lokalna će zajednica imati više poštovanja prema muzeju koji je sposoban dokazati da je spreman uložiti napore za poboljšanje svoje učinkovitosti i da će, ako je potrebno, promijeniti način rada. Što se praktične koristi tiče, prikupljanje cjelokupne dokumentacije može poslužiti kao osnova za izradu programa rada muzeja i pravilnika o radu. Oni muzeji koji su u procesu sudjelovali zajedno sa susjednim muzejima shvatili su da je suradnja pozitivna pojava i da takva mreža ustanova, kad se jednom stvori, osigurava dugoročnu pomoć i različite oblike podrške.

Stručnim procjeniteljima projekt je novo iskustvo koje pridonosi njihovom profesionalnom razvitku u maloj zemlji gdje su i mogućnosti malobrojne. Osim toga, nepristrano i detaljno promatranje drugog muzeja potiče ih na razmišljanje o vlastitome muzeju. Sve ono na što ukažu procjenjivanim muzejima mogu i sami naučiti. Radeći u bikulturalnim parovima i sudjelujući u iskrenim međukulturalnim razmjenama potaknutim promatranjem nekog muzeja, procjenitelji dobivaju uvid i u gledišta druge strane.

Projekt koristi i cjelokupnom novozelandskom muzejskom sektoru. I plaćeno i volontersko osoblje dijeli novo, bolje razumijevanje opsega funkcije muzeja i raspona muzejskih problema. Utjecajni depozitari izvan struke, poput središnje vlasti, ministarstva baštine i kulture, odjela za konzervaciju, revizorskog ureda Novog Zelanda, ulagača (kao što su, npr., zaklada za lutriju ili savjet za umjetnost)⁹, turističke industrije, obrazovnog sektora ili, pak, trgovačkih sponzora, mogu se uvjeriti da je muzejski sektor predan podizanju standarda svog

rada i poboljšanju upravljanja sredstvima. Zbog toga javnost ima više povjerenja u muzeje i smatra ih odgovorno vođenim javnim dobrima.

Zaključci. Vjerujem da muzeji moraju biti odgovorni za svoje aktivnosti, dobra i sredstva koja im omogućavaju ispunjenje njihove formalne svrhe. Lokalno stanovništvo, donatori, porezni obveznici, istraživači, turistički poduzetnici, škole, lokalna i središnja vlast, čitava muzejska profesija te unutarnji depozitari, primjerice, osoblje i volonteri, dio su muzejskog interesnog područja i svi oni mogu pozvati muzej na odgovornost. Ozbiljna pažnja posvećena razvitku muzejskih standarda pozitivan je pomak, ali i dobrodošao primjeren odgovor profesije na vanjsku situaciju. Vlada i financirajuća tijela i dalje će zahtijevati formalna izvješća i polaganje računa. Promjena političke klime i vanjskih ekonomskih faktora na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou daje nam naslutiti da možemo očekivati da će indikatori učinka još dugo biti prisutni. Tu pretpostavku potvrđuje i činjenica da se od nas traži da izvještavamo ne samo o opstanku muzeja i ulaganju muzejskih sredstava nego i o neprestanom razvoju te posebnoj svrsi svakoga pojedinog muzeja. Vrijeme djelovanja muzeja dulje je nego vrijeme djelovanja mnogih drugih organizacija. Želimo li da javnost cijeni naše muzeje, moramo dokazati da svrhovito koristimo sredstva koja su nam na raspolaganju kako bismo služili zajednici i uvjerali javnost da su baština i zbirke koje su nam povjerali sigurne i dobro čuvane.

JANE LEGGET je pomoćni predavač na muzejskim studijima na Sveučilištu u Masseyju na Novom Zelandu, gdje je dobila znanstvenu stipendiju na Odsjeku za menadžment i međunarodno poslovanje.

Radila je u britanskim i novozelandskim muzejima te je bila voditelj projekta Muzejski standardi Te papa nacionalnih usluga (1997.-1998) i pomoćnica voditelja projekta Tangata Tiriti (1999.-2000). Urednica je časopisa "Te ara", časopis muzeja Aotearoe.

jane.legget@xtra.co.nz

Tekst *Polaganje računa za kvalitetu: kako se muzeji nose s tim?* (Muzeji, upravljanje kolekcijama i procjena učinkovitosti perspektive Novog Zelanda) pročitano je na Godišnjoj konferenciji Komiteta za regionalne muzeje ICR/ICOM-a, Hrvatska, 23. - 28. rujna 2002., u organizaciji Muzeja Hrvatskog zagorja, Gornja Stubica.

Reproduced by permission of the author. / Tekst objavljen uz odobrenje autora.

Translated by / Prijevod: Ana Babić